

Emlékezés Somai Józsefre, az RMKT tiszteletbeli elnökére (1931. augusztus 31. – 2023. december 10.)

Ki volt, ki voltál – Somai József?'

A kérdés kikerülhetetlen. Aki annyiszor és annyiféleképpen indul el és jut célba, aki képes az adott kor olykor gyötrelmes kihívásaira válaszul utat találni politikai bozótban, aki közben mindvégig ember marad a szó legigazabb értelmében, szóval aki minderre és még sok mindenre képes, azzal kapcsolatosan feltör a kérdés: honnan volt Benned ennyi erő, lelemény?

Mindjárt az elején kijelentem, nem tudok és nem is akarok Rólad múlt időben beszélni. Részbe voltál, és az elindított/kigondolt közösségi témák, felvetések, javaslatok, projektek révén része vagy és leszel mindannyiunk életének. Közéletünk emelkedőin és buktatóin kaptatva rendre arra ébredtünk, hogy ott vagy, előttünk jársz. Előttünk jártál a '90-es évek közepe felé, amikor egy országos politikai szervezetet vezettél át az informatikának nevezett, akkor nagyon más világba. Mellékes? Az informatizált RMDSZ az első ilyen volt a román politika világában. Előttünk jártál a civil szféránkat intézményesítő próbálkozások terén, szerveztél találkozót, konferenciát, bölcs(elkedő) testületet, megannyi programot. Előttünk jártál a konkrét szervezeti építkezésben, hiszen veled és általad indult megannyi értékes programunk és szervezetünk, lett légyen szó fiatal egyetemi oktatók szolgálati lakásairól vagy iskolások tehetségápolásáról. Szűkebb szakmád, a közgazdász feladatait is említhetem, ott is az elsők között voltál szervezeti vezetőként, lapszerkesztőként, székházépítőként.

Hol voltál és hol nem voltál, Jóska? Kérdésemet bizonyára megmosolygód hamiskásan, s alighanem válaszodat is hallhatnánk, ha megfelelőek volnának érzékszerveink.

Pedig egyszerű: ott voltál, ahol kellett! Ahová a helyzet szólított. Te mindig meghallottad a hívó szót. Vagy a kiáltó szót – amilyen szónak éppen ideje volt. Nem csak ott voltál – jelen voltál. A jelenlét mindig felelősségteljes. Te mindig kimondtad a szót, nem haraptad el, nem csavartad ki. Valljuk meg, a szócsavarásra mifelénk van példa, nem is kevés.

Ilyenkor persze egyedül voltál. Egy ideig. Meg látszólag, mert a világos szó hívószó is. A kimondott szó akkor is él bennünk és viszonyulást alakít, ha nem tu-

¹ A Somai József temetésén, 2023. december 10-én elhangzott beszéd átírata.

dunk teljesen egyetérteni. És ilyen szélzúgásos időkben, amilyeneket megélnünk adatott, kizárt dolog volt a teljes egyetértés.

És itt van újabb nagy érdemed: a vita szeretete, képessége, az érvelés fölötté szükséges voltának a tudomásulvétele. Hatalmas vitáink megmutatták érzékenységedet, szellemi harcmodorodat, pengeéles logikádat. Vitáztál fiatall és akadémiával egyaránt – mert a vita akkor igazi, ha csak és egyedül az érvek számítanak. Fiatalok olykor évek múltán döbbennek rá, hogy mit kaptak Tőled azzal, hogy vitatársul fogadtad őket.

Természetesen Neked sem sikerült minden. Vagy nem úgy sikerült, ahogyan elvártad, szeretted volna. Mert... És akkor is! Egyik világrengető sikered Neked és csapatodnak az 1994-es román, erősen diszkriminatív oktatási törvény ellenében egy kisebbségi szempontoknak is megfelelő oktatási törvénytervezet benyújtása a román parlamentnek. Talán emlékeznek rá egyesek, negyedmillió állampolgár aláírása kellett a törvénytervezet benyújtásához – a csapatod pár hónap alatt félmilliót gyűjtött össze. Nem Te és nem mi tehetünk arról, hogy a román parlament soha nem tűzte napirendre a törvénytervezet vitáját.

Meg kell toldanom a kérdést: honnan volt belső erőd, hogy mindezt mosolylyal az arcodon, az óriások nyugalmaival és őseink igaz hitével tetted? Gyermekekorod melyik Szent István-i hőse költözött beléd, mert közéletünkben főleg 1989 előtt, de 1990-et követően is a siker, mint a példásan bevégzett feladat közösen élvezhető eredménye folyamatos hiánycikk volt. Hol tanultál meg szervezni? Egykori munkatársaid mindmáig nagy kincsként őrzik a Tőled kapott, ellesett tudást, közös dolgaink alakításának a képességét. Mondják, a jó szervező alapos. Meg figyelmes. Odafigyel a részletekre, de nem vész el ezekben. Én Nálad azt láttam: elosztottátok a feladatot, és mindenki dolgozott kedve és képességei szerint. A szervezésben is első volt számodra az ember. Mint mindig...

Egyesek nagyon nem így gondolkodtak Veled kapcsolatban.

1952-t mutatott a naptár, amikor behívtak a kolozsvári egyetem párttitkári (de lehet, más főnök) irodájába, a bátyáddal együtt, és közölték veletek a szentenciát: menjetek haza, és győzzétek meg makacs apátokat, álljon már be abba a kollektívbe, mert kívülrállása, sikeres gazdaként, nagyon negatív. Ha nem áll be, nincs egyetem. A két fiú az őszi hidegben Kolozsvárról hazagyalogol százmegannyi kilométert, és elmesélik otthon, hogy vége, a faluban maradnak. Nem kérnek semmit, nem is kérdeznek – csak közlik a tényt. Mert azt nem kérhették, hogy apjuk saját elvei ellen döntsön. És az apa beáll a kollektívbe, mert azt vallja, a két

fiú nem bűnhődhet olyasmért, amiről nem tehetnek. Tetszenek érteni? Tekintsünk túl a politikán, figyeljük az értékek csillanásait, a fiúk is, az apa is a legnemesebb értékek mentén döntöttek egy mindenféle ocsmányságra képes korban.

Az élet megsuhintott még párszor. 1955-ben tanársegédi állást kellett volna kapnod a Bolyai Egyetemen, de jött a nagy leépítés. 1958-ban visszahívnak a tan-székre, csakhogy következett az, ami hosszabb távon a magyar egyetem bedarálását jelentette a román egyetembe. Megnyered 1968-ban a Babeş–Bolyai Egyetemen a főtitkári versenyvizsgát, az akkori rektor, egy Ştefan Pascu – ha valaki emlékezni kíván rá, nézzen utána, számomra csak sunyi aktivista – eltéti a vasszekrénybe a nyertes vizsgapapírjait, és más lesz a főtitkár. 1979-ben, amikor ismételten versenyvizsgára jelentkezel, ugyancsak az egyetem főtitkári tisztségére, a – most már más nevű, de hasonló szellemiségű – rektor kimondja, amit különben Somai József is tudott: „Somainak egy nagy hibája van, hogy nem Şomaiescu.”

A rendszerváltás reményei és anakronizmusa című, 2019-ben megjelent könyvedből vett idézettel folytatom: „1989 adventjén, mint mindig, várakoztunk valami jobbra. Nagyon régtől csontvelőig hatolóan szükségünk volt a megrendítő megváltásra. S decemberben tényleg jött Temesvárról a megváltás félelmet is hordozó ígéretes szellője. Előtte olyan világban éltünk, hogy még reménykedni is féltünk, hogy halvány vágyaink beteljesülhetnek. Mennyire fér össze a megváltás és szabadság? Hogyan találhatjuk meg a megváltást és a szabadságot? A pusmogásból ítélve, a hírfoszlányok alapján reménykedtünk, hogy a krisztusi megváltáshoz rendszerváltás is társulhatna.”

Mi és mennyi valósult meg reményeidből – ezt onnan fentről világosan látod. De mivel példád közösséget építő, kell az összefoglalás. Jelen időben.

Civil vagy – mert csak a kölcsönös függőségeket fogadod el.

Közéleti ember vagy – aki tudja a helyét, aki védi az övét.

Etikus ember vagy – biztos morális alapokra épült minden cselekedeted.

Konzervatív ember vagy – aki hisz a hagyományok integráló erejében.

Aktív ember vagy – aki tudja, hogy a boldogság kulcsa az aktív életvitel.

Megfontolt ember vagy – aki a vállalt feladatot józan megfontoltsággal végzi.

Igazi barát vagy – aki akkor is jön, amikor mindenki más megy.

Most Te mentél el. Az örök igazság útján. De: Te képes vagy arra is, hogy elmenve is velünk maradj.

Köszönjük Neked, Jóska, Jóska bátyánk.

Somai József búcsúztatása²

Minden RMKT-és Jóska bácsijának búcsúztatóját egy idézettel kezdem:

Reményik Sándor: Öröktűz
 „Egy lángot adok, ápold, add tovább;
 Csillaggal álmodik az éjszaka
 És lidércfényvel álmodik a lép,
 És öröktűzzel álmodik a szívem.
 Egy lángot adok, ápold, add tovább,
 És gondozd híven.”

Munkásságának mottója volt az idézett vers.

Somai József a Romániai Magyar Közgazdász Társaság alapító tagja (1990-től), alelnöke (1994–2000), elnöke (2000–2006), majd tiszteletbeli elnöke (2006-tól haláláig) volt.

Támogatta az ifjúságot. Az RMKT Ifjúsági Frakciójának megalakulásakor nem volt egyértelmű, hogy a szervezet szeretne-e vagy sem egy ifjúsági frakciót. Jóska bácsi az egyik legkomolyabb támogatója volt a fiatal frakciónak. Mindig eljárt a RIF rendezvényeire, előadókka, támogatókkal segített (Kolozsvári Magyar Üzletember Találkozók, Ifjú Közgazdász Találkozók, RIF Farsangi bál stb.), és kiállt amellett, hogy a RIF elnöke RMKT-alelnök legyen.

Az RMKT által kiadott könyvek zömét Somai Józsefnek köszönhetjük, aki főszerkesztőként, szerzőként vagy társszerzőként járult hozzá a könyvek megjelenéséhez. A legfontosabb területek, amelyekkel foglalkozott: gazdaságtörténet-kutatás, szövetkezetek, román–magyar, magyar–román gazdasági szakszótár.

Gazdasági vonatkozású könyvei:

- Gazdaság és gazdaságtudományok Brassai Sámuel életművében, RMKT, Kolozsvár, 2006
- Román–magyar gazdasági szakszótár (társszerző), RMKT, Kolozsvár, 2005
- Magyar–román gazdasági szakszótár (társszerző), RMKT, Kolozsvár, 2008
- Erdélyi magyar gazdasági gondolkodók panteonja (társszerző), RMKT, Kolozsvár, 2014
- Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából, I., II., III. kötet (társzerző), RMKT, 2001, 2004, 2011
- Szövetkezetek Erdélyben és Európában (társszerző), 2007

² A Somai József temetésén, 2023. december 10-én elhangzott beszéd átírata.

A Közgazdász Fórum folyóirat megalapítása és a főszerkesztői munka végzése – 1998 és 2009 között szerkesztette a lapot, amely mára a legfontosabb magyarul (is) megjelenő tudományos gazdasági lap Romániában. 2006-ban a *Közgazdász Fórumot* tudományos folyóiratként ismerte el a Romániai Felsőoktatási Tudományos Kutatási Tanács (CNCSIS), 2010-től megtalálható a Proquest, az EBSCO és az EPA elektronikus adatbázisokban.

Kapcsolatépítés, támogatások szerzése az RMKT részére. A Magyar Közgazdász Társaság vándorgyűlésein mindig volt egy listája, hogy kinek kell adni egy új könyvet, kivel kell beszélni RMKT-támogatások megszerzése érdekében. Aktívan ápolta a kapcsolatokat az RMKT testvérszervezeteivel (MKT, VMKT, SZMKT), sok támogatást szerzett kapcsolatai által a szervezetnek. A székház megvásárlásától kezdve a könyvkiadásig és a *Közgazdász Fórum* működtetéséig az általa kezdeményezett pályázatok minden fontosabb RMKT-projekthez hozzájárultak.

Én 1993-ban diákvezetőként ismertem meg Jóska bácsit. Megnyerő, nyílt és bátorító viselkedésével egyenrangúként kezelt fiatal korom ellenére. EMT-ügyvezetőként szaktestületekben és a SZET-ben dolgoztunk együtt. Később, mint cégvezető, több ízben találkoztunk. Mindig kedvesen kíváncsi és érdeklődő volt. Az RMKT-ban nem dolgoztunk együtt; ezért ezen gondolatok megírásában Csatlós Pali és Szócs Endre segítettek.

Jóska bácsit mindenki tegezte, de Jóska bácsinak szólítottuk. Ő volt 2010 után, az RMKT újjászervezésének időszakában maga az intézményesült RMKT-történelem, aki sokszor az új generációsok ellenkezésével szembemenve is fenntartotta az írott tudományosság fontosságát, a könyvkiadás lényegét és azt, hogy mennyire fontos leírni és archiválni a dolgokat. Akkor még nem értettük, hogy miért is, de Jóska bácsi munkássága nélkül ma szinte semmit nem tudnánk arról a szervezetről, amelyet örökségül kaptunk az ő generációjától.

Egyik fő életműve az erdélyi gazdasági gondolkodók panteonjának megalakítása volt.

Egy igazi példakép volt, aki nemcsak tudományosságból, hanem lelkesedésből és dinamikusságból is igazi mércét állított a sokkal fiatalabb generációk számára. Egy igazi civil harcos, akinek szellemisége idézte fel, hogy milyen az igazi civil kurázs, amely előtt leomlanak a leomolhatatlannak vélt falak. Belement a vitákba, mert hitt a munkájában, ezért szükség esetén kész volt konfliktust is vállalni – ám ezek a konfliktusok sosem voltak személyes jellegűek.

Rá lehetett számítani, és ha szükség volt rá, mindig egy-két jó tanáccsal, javaslattal tudott élni, hogy akár a legnehezebb pillanatokban is továbbléphessünk. Ő volt az az ember, aki sokunk szégyenkezése ellenére elsőnek állt fel táncolni, és akinek mosolya és kedvessége belengte az asztalt, ahol ült, függetlenül attól, hogy tárgyaló- vagy vendéglői asztalról volt szó.

Jóska bácsi mindig azt mondta nekünk, ha mi, itt Kolozsváron nem találjuk ki, hogyan kell működjének a dolgok, akkor nagyban sem fognak működni a dolgok. Egy alulról építkező szervezetben hitt, amelynek meg kell mutatni az irányt. Hitvallása volt, hogy munkával kialakított tiszta vízió nélkül nem lehet mederben tartani a szervezetet. Ez a szemlélet, azt hiszem, a mai napig ott él bennünk és a szervezetben.

Jóska bácsi! Az RMKT lángját az általad mentorált fiatal generáció most továbbviszi. A te mintád szerint mi is figyelünk a fiatalabbakra, és folyamatosan neveljük az utánpótlást!

Köszönjük az örökséget!

Nagy Károly
RMKT-elnök